

İhsan ÇAKMAK

Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Daire Başkanı

Milletlerarası (Uluslararası) Sözleşmelerin Türkiye Uygulaması

Türkiye'yi bağlayıcı hale getirilmemiş bir uluslararası sözleşmeye dayanarak iç hukukta uygulama yapılmamaktadır. Yani Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi o milletlerarası sözleşmenin Türkiye'yi bağlayıcı safhaya gelip gelmediğini araştırmakta ve sonucuna göre işlem yapmaktadır. Hatta İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurup dava açabilmek için dahi önceden o konuda Türkiye'yi bağlayıcı hale getirilmiş ve usulüne uygun yapıлып yürürlüğe konulmuş bir uluslararası sözleşme bulunması gerekmektedir. Başka bir anlatımla; uluslararası sözleşme metninin gövdesini iyi bilmek kadar o konudaki iç mevzuatı da bilmek önemlidir.

2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 42. maddesinin (f) bendi gereğince, Danıştay 1. Dairesinin istisari mahiyette incelemek ve düşüncesini bildirmek üzere Cumhurbaşkanlığı veya Başbakanlık tarafından gönderilecek işler ile milletlerarası sözleşmelerin uygulanmasını inceleyip gereğine göre karara bağlamak veya düşüncesini bildirmek görevi vardır.

Uluslararası sözleşmeler için uygulamada; bazen, anlaşma, bazen antlaşma, bazen konvansiyon bazen de protokol kelimesinin kullanılması tercih edilmektedir.

Uluslararası sözleşmelerin uygulamada Türkiye'yi bağlayıcı hale gelip gelmediklerini tespit etmek çok önemlidir. Herhangi bir uluslararası sözleşmenin istisnai durumlar hariç olmak üzere genellikle; 1963 yılından itibaren Türkiye'yi bağlayıcı duruma gelebilmesi için Resmi Gazeteler'deki ilanlarıyla birlikte şekil bakımından 6 ayrı sayfayı tamamlamış olması gerekir. Aksi halde İngilizce veya Fransızca sözleşme metninin iç hukukta Türkiye'yi bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

TBMM'deki onay kanunu ile Bakanlar Kurulu'nca çıkartılan onaylama kararnamelerinin Resmi Gazeteler'de ayrı ayrı ilanlarını da saydığımız takdirde, şekil bakımından 1. safha; Türk ve yabancı bürokratların sözleşme metnini tartışıp, müzakere edip beğeniliyorsa, parafe safhasıdır. 2. safha; TBMM'den onaylama kanununun çıkartılması safhasıdır. 3. safha; TBMM onaylama kanununun Resmi Gazete'deki ilanı safhasıdır. 4. safha; Bakanlar Kurulu'nun onaylama kararnamesini hazırlama safhasıdır. 5. safha; B.K. Kararnamesi'nin Resmi Gazete'de tekrar ilan ettirilmesi safhasıdır. 6. safha; ise, onaylama ve tasdik belgelerinin Türkiye tarafından ilgili milletlerarası kuruluşun genel sekreterliğine veya genel müdürlüğüne gönderilmesi, ulaştırılması, tevdi ve teslim edilmesi safhasıdır.

Başka bir ifadeyle, Resmi Gazeteler'deki Onay Kanunu ile Onaylama Kararnameleri'nin ilan edilmesi şeklini hariç tutarsak ve 244, 1173, 4009, 4059, 4749 sayılı Kanunlar'daki istisnai halleri de dışlarsak, genel olarak 4 esaslı safhadan geçmektedir. Yani Resmi Gazeteler'deki ilan safhalarını saymazsak; uluslararası sözleşmeler (andlaşmalar) yürürlüğe girinceye ve iç hukukta geçerli hale gelinceye kadar genellikle dört esaslı safhadan geçmektedir. Resmi Gazete'de ayrı ayrı kanun ve kararnamelerin yayımlanmaları hariç olmak kaydıyla Türkiye'yi bağlayabilmesi için gereken 4 safha şunlardır;

1. SAFHA: Müzakere ve görüşme safhasıdır. İkili veya çok taraflı bir sözleşmenin tarafı olan devletlerin Dışişleri Bakanlıkları veya talimat alan ilgili bakanlıkları arasında, sözleşme metnini yetkili temsilciler eliyle karşılıklı görüşerek müzakere etme safhasıdır. Bu safhada yetkilendirilmiş kişi ve kişiler 1963 tarihli 244 sayılı Kanunun 1. maddesine göre Bakanlar Kurulu tarafından imzalanmış temsil yetki belgesini ellerine alarak, Türkiye veya diğer ülkede oturup karşılıklı olarak, sözleşme metnini konuşup tartışır. Yetki belgesi; temsilci seçilen grup veya kişiye Bakanlar Kurulu tarafından daha önceden imzalanarak verilir. Bakanlar Kurulu kararıyla verilen temsil yetki belgesi Resmi Gazeteler'de yayımlanmaz. Yetki belgesiyle Türkiye'yi temsilen hazır bulunan kişi veya grup, müzakereden sonra metni beğeniyorsa katılma arzusunu açıklar ve gerekirse ilk imzayı koyarlar. Yahut parafe ederler. Sonra sözleşme metnini alıp Türkiye'ye getirirler veya Türkiye'ye tebliğe gönderilmesini sağlarlar.

Bir sözleşmenin konuşulup, görüşülüp, tartışılması için gereken görevlendirme yazısını yani temsilcilik yetki belgesini, Anayasa'nın 104. maddesinde belirtildiği şekilde Cumhurbaşkanı vermez. Çünkü, elçiler için 104. maddeye göre yapılan uygulama, 244 sayılı Kanun'un 1. maddesindeki sözleşmeler için verilen yetki belgesinden farklı bir

durumdur. Fakat Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın temsilcilik belgesi almadan, arzu ettikleri sözleşme metnini doğrudan imzalama yetkileri vardır. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın dışında kalan kişi veya gruplarda görüşme ve müzakere safhasını, Cumhurbaşkanı'nın değil Bakanlar Kurulu'nun yetki verdiği temsilciler müzakere edip bitirirler.

2. SAFHA: Karşılıklı imzalanma safhasıdır. Eğer o sözleşmenin müzakeresi sırasında Cumhurbaşkanı, Başbakan veya Dışişleri Bakanı hazır bulunuyorlarsa, doğrudan kendileri imzalayabilirler. Şayet, sözleşme metnini müzakere eden kişi veya gruba yetkili temsilci sıfatı verildiği halde, tartışılan sözleşme metni için imzalama yetkisi verilmemişse, yani yetkili temsilcilerden daha üst makamlarca tekrar tartışıldıktan sonra imzalanacağı belirtilmiş ise, yetkili temsilci veya grup, o sözleşme metnini sadece parafe ederek Türkiye'ye geri dönerler. Ondan sonra, 1963 tarihli 244 sayılı Kanun gereğince sözleşme metnini ya Bakanlar Kurulu kendi aralarında tartışıp imza ederek onaylayıp doğrudan yürürlüğe koyar ya da tekrar tartışılıp, müzakere edilerek ileride Bakanlar Kurulu'nca uygun görülürse onaylanabileceğine dair bir onay kanunu çıkartılması için Başbakanlıkça TBMM'ye gönderilir.

1963 tarihli, 244 sayılı Kanun'un 2, 3 ve 5. maddelerinde belirtildiği şekilde, eğer Bakanlar Kurulu'nun imzasıyla yürürlüğe girebilecek nitelikte bir sözleşme olduğu anlaşılırsa, sadece Bakanlar Kurulu tarafından imzalanıp onaylandıktan sonra Resmi Gazete'ye gönderilerek ilan ettirilir. Ama; 244 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 2. bendinde açıklandığı şekilde, Türk kanunlarında değişiklik yapma zorunluluğu getirmeyen ve maliye ile ilgili teknik veya idari sözleşmelerin B.K. kararıyla onaylanmasının Resmi Gazete'de yayımlanması şart değildir. Bazen de, B.K. kararı gizli verilmektedir. Gizli alınan Bakanlar Kurulu kararları da zaten Resmi Gazete'de ilan edilmemektedir.

Fakat, sözleşme; önemi itibarıyla, TBMM'den geçmesi ve kanun numarası verilmesi zorunlu olan sözleşme niteliğinde ise, yani Türk kanunlarında değişiklik yapma zorunluluğunu getiren bir sözleşme durumu varsa, TBMM genel kurulunda tekrar tartışılıp kanunlaştıktan, onay kanunu çıkartıldıktan sonra yine Resmi Gazete'de ilan edilmesi için gönderilir. Eğer TBMM'den geçmiş ve kanun nu-

Uluslararası bir sözleşmenin yürürlüğe girinceye kadar geçecek safhalarını iç hukuk kuralları belirlemektedir.

marası verilmiş bir sözleşme haline gelmiş ve Resmi Gazete'de yayımlanmış duruma da gelmişse 1963 yılından sonrakilerin yürürlüğe konulabilmesi için ayrıca mutlaka Bakanlar Kurulu'nun onaylama kararının da bulunması gerekmektedir. Aksi halde, bağlayıcılığa kavuşmamaktadır.

Yürürlüğe girmesi ve geçerli hale gelmesi için sadece Bakanlar Kurulu'nca onaylanması yeterli nitelikte görülen sözleşmelere örnek olarak: Türkiye'ye Göç Eden Türk Soylu Bulgaristan Vatandaşlarının Emekli Aylıklarının Türkiye'ye Transfer Edilmesi Andlaşması, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi Andlaşması, Avrupa Toplulukları Komisyonunun Türkiye'de Temsilcilik Kurması ve Temsilciliğin Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Konusunda 1987 tarihli Antlaşma, 1990 tarihli Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu Statüsü Antlaşması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5 numaralı Ek Protokolü ile Tır Karneleri Himayesinde Uluslararası Eşya Taşınmasına Dair Gümrük Komisyonu Sözleşmesi gibi sözleşmeler gösterilebilir.

Diğer taraftan (7) Nolu İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek Protokolü örneğinde olduğu gibi Türkiye'nin hiç imzalamadığı, TBMM ve B.K. kararından geçirmedeği için bağlayıcı niteliği bulunmayan sözleşmeler de vardır.

Türkiye'yi bağlamayan bazı sözleşmelere Yaklaşım Yayıncılık tarafından piyasaya verilen 2007 baskı Milletlerarası Sözleşmelerin Türkiye Uygulaması'na ilişkin kitaplarımızda yer verilmesinin sebebi; o konuda bilgi, kültür birikimine katkı sağlayabilmek ve hukuk teorilerinin geliştirilmesine yardımcı olabilmektir. Bu arada şunu hemen belirtmek gerekir ki, 1963 tarihli 244 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden daha önce çıkmış sözleşmelerin şayet TBMM onay kanunu varsa, uygulanabilmeleri için bu yeterli olmaktadır.

Ancak, 244 sayılı Kanun'un 2, 3, 4 ve 5. maddelerine göre TBMM'ye, kanunlaştırılmak üzere gönderilmeyen ve kanun numarası verilmeyen, diğer bir ifade ile büyük ekonomik ve siyasi değer taşımayan, Türkiye'yi borç altına sokmayan ve Türk kanunlarında değişiklik yapmak zorunluluğu getirmeyen sözleşmeler sadece Bakanlar Kurulu onaylama kararıyla geçerli hale gelebilmektedirler.

3. SAFHA: Sözleşmeyi onaylama safhasıdır. Bazı sözleşmelerin niteliği itibarıyla sadece Bakanlar Kurulu'ndan geçip onaylanması ve yürürlüğe gir-

Akit devletler yaptıkları sözleşme metnini onayladıktan sonra, bu sözleşmenin onaylandığını gösteren tasdiknameleri karşılıklı olarak gönderirler ve teslim aldıklarını birbirlerine bildirirler.

mesi yeterli görülmekle beraber bazı önemli sözleşmeler önce TBMM Genel Kurulu'ndan geçmekte ve Bakanlar Kurulu'nca ileride onaylanabileceğine dair kanun çıkartılmaktadır. Yani Sözleşme için yeni bir kanun numarası verildikten sonra, Bakanlar Kurulu'na onaylamaya gönderilmektedir. Bakanlar Kurulu'nun onayından sonra da ilan edilmek üzere sözleşme Resmi Gazete'ye yollanmaktadır.

Milletlerarası sözleşmelerin yapılması, yürürlüğü ve yayımlanması ile bazı sözleşmelerin geçerliliğini kavrayabilmek için 1963 tarihli, 244 sayılı Kanun'un ve 1969 tarihli, 1173 sayılı Kanun'un tüm maddeleri ile 1982 Anayasa'sının 90 ve 104. maddelerini, Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nun 2. maddesini ve 1969 tarihli Viyana Uluslararası Andlaşmalar Yapma Hukuku Sözleşmesi'nin 46. maddesini, eğer konu şahsın hukukunu ve aile hukukunu da ilgilendiriyorsa, 2675 ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Uygulaması Hakkında yapılan kanunları ve maliye hazinesini de ilgilendiren bir durum varsa, 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunu (Maliye ve Hazine ile ilgili bir kısım kararların TBMM'den geçirilmesine gerek görülmemekte, sadece Bakanlar Kurulu Onaylama Kararı ile yetinilmektedir. Hatta Resmi Gazeteler'de ilan edilmemesi de öngörülmektedir.) ve 4501 sayılı Kanun birlikte ele alınarak inceleyip, irdeleyip değerlendirme yapılması icab eder. Çünkü uluslararası bir sözleşmenin yürürlüğe girinceye kadar geçecek safhalarını iç hukuk kuralları belirlemektedir.

İster Bakanlar Kurulu'nca onaylanıp yürürlüğe

konulsun, isterse TBMM'den geçirilmesi zorunlu olan nitelikte bir sözleşme olsun eğer Türk kanunlarında değişiklik yapmak zorunluluğu getiren bir uluslararası sözleşme niteliği taşıyorsa, o halde her ikisinin de mutlaka Resmi Gazete'de ilan edilmesi zorunluluğu vardır. Sadece Türk kanunlarında değişiklik yapmak zorunluluğu getirmeyenlerin ve 244 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 2. bendindeki belirtilenlerin Resmi Gazeteler'de yayımlanması zorunlu değilse de uygulamada Maliye ve Hazine dışındakilerin tamamına yakın kısmı ilan edilmektedir. Mesela, Maliye ve Hazine kapsamı dışında kalanlardan; Kadınların Siyasi Haklarına Dair 1959 tarihli ve 7288 sayılı Kanuna İstinaden çıkartılan Bakanlar Kurulu Onaylama Kararnamesi ile 2307 sayılı 1980 tarihli Norveç - Türkiye Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin Uygulanmasına Dair İdari Anlaşma'nın Bakanlar Kurulu Onaylama Kararnamesi uygulamada Resmi Gazeteler'de ilanına gerek görülmeyen pek az örneklerden iki tanesidir.

(9.4.2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkındaki 2002 tarihli, 4749 sayılı Kanun'un 9, 10, 12. maddelerinde belirtildiği şekilde milletlerarası bazı anlaşmaların imza tarihi itibarıyla yürürlüğe gireceği ve Resmi Gazeteler'de ilan edilmeyeceği açıklanmaktadır. Fakat, Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi hususu Hazine ve maliye ile ilgili olup şahsın hukuku ve aile hukukuna ait milletlerarası özel hukuk sözleşmeleri ile diğer milletlerarası sözleşmelerin dışında kalmaktadır. Kaldı ki o tür anlaşmaların dahi Resmi Gazete'de ilanları gerektiği yolunda Anayasa Mahkemesi'nde açılmış iptal davaları mevcut olup halen devam ettiği anlaşılmaktadır.)

Sonuçta sözleşmelerin Resmi Gazeteler'de ilan edilmesi yürürlük için çoğu zaman yeterli görülmediğinden, bağlayıcı nitelik taşımaz. Ayrıca, fazladan belgeleri karşılıklı olarak devletlerin birbirlerine göndermeleri teatisi ve sunuşu safhasından sonra geçerlilik kazanır ve yürürlüğe girer.

4. SAFHA: Belgelerin karşılıklı sunuluş ve teatisi yani birbirlerine tevdi safhasıdır. Akit devletler yaptıkları sözleşme metnini onayladıktan sonra, bu sözleşmenin onaylandığını gösteren tasdiknameleri karşılıklı olarak gönderirler ve teslim aldıklarını

birbirlerine bildirirler. Bazen de onaylandığı halde, birbirlerine tevdi etmezler, göndermezler. Yani milli menfaatlerine aykırı gördükleri için yürürlüğe girmesini ertelerler ve özellikle yürürlüğe girmesini geciktirecek şekilde davranırlar.

Eğer sözleşme iki taraflı bir sözleşme değilse, yani çok taraflı uluslararası bir sözleşme niteliğinde ise ya taraf devletlerden birine sunulur yahut bağlı olduğu uluslararası kuruluşa onaylama belgesini gönderirler.

Mesela; ILO Sözleşmeleri Genel Müdürlüğü'ne, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne veya Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne gönderme gibi.

Çok defa uluslararası sözleşmelerin hangi tarihte yürürlüğe gireceği, sözleşme metninin kendi maddelerinde gösterilmiştir, başka bir deyişle karşılıklı olarak, hangi tarihte yürürlüğe gireceği sözleşme metninin maddelerinde açıklanmaktadır.

Bazı hallerde yürürlüğe koyma şartının gerçekleşmesi için, sözleşme metnini onaylayıp gönderen devlet adedinin belli bir sayıya veya orana kavuşması şartına bağlanmış sözleşmeler de bulunmaktadır.

Milletlerarası sözleşmelerin geçerliliği yürürlüğü ve uygun bulunması ile ilgili Anayasa'nın 90. maddesinin uygulamasında, dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle sıralanabilir.

A) 90. maddeye 2004 yılında 5170 sayılı Kanun'la getirilen değişiklik neticesinde; eğer bir uluslararası sözleşme, temel hak ve hürriyetlere ilişkin bir sözleşme durumunda ise ve bu sözleşmenin maddeleri Türkiye'deki iç hukukla çatışır, çelişirse, o takdirde yapılan uluslararası sözleşmeye öncelik verilir. Çünkü o sözleşmeye üstünlük tanınacaktır.

1982 Anayasası'nda temel hak ve hürriyetler üç temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar, 1- Kişi Hakları, 2- Sosyal ve Ekonomik Haklar, 3- Siyasi Haklardır.

Anayasa'nın 13. maddesinde her türlü temel haklar kanunla sınırlandırılabilir denilmektedir.

Eğer sözleşmenin niteliği temel hak ve hürriyetlerle ilgili durumda ise, o sözleşmenin iç hukuka üstünlüğü vardır ve iç mevzuat uygulanmaz.

Yani temel hakların sınırlandırılmasına cevaz verilmiştir. - Kişi (dokunulmazlığı) Hakları; a) Yaşam Hakkı, b) Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti ve Hakkı, c) Din ve Vicdan Hürriyeti ve Hakkı, d) Düşünce ve Kanaat Hürriyeti ve Hakkı e) Bilim ve Sanat Hürriyeti ve Hakkı, f) Basın Hürriyeti, g) Toplantı Yapma Hak ve Hürriyeti i) Mülkiyet Hakkı, i) İspat Hakkı, k) Hak Arama Hürriyeti, l) Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması Hakkı diye sıralanabilir. 2- Keza siyasi haklar ise; a) Seçme ve Seçilme Hakkı, b) Kamu Hizmetine Girme Hakkı, c) Vatani Hizmette Girme Hakkı ve Görevi, d) Vatandaşlık Hakkı, e) Dilekçe Verme Hakkı diye sıralayabiliriz. Yine 3- Sosyal ve Ekonomik Hakları, a) Eğitim ve Öğrenim Hakkı, b) Çalışma ve Sözleşme Serbestisi Hürriyeti ve Hakkı, c) Toplu İş Sözleşmesi ve Grev Yapma Hakkı, d) Sosyal Güvenlik Hakkı, e) Ailenin Korunması Hakkı şeklinde sıralamak mümkündür.

Uluslararası sözleşmelerin, hangi türü olursa olsun Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez ve Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılmaz. Ayrıca usulüne uygun yapılmış uluslararası sözleşmelerin hepsi de birer kanun hükmündedir. Fakat 2004 yılında 5170 sayılı Kanun'la getirilen değişiklik neticesinde usulüne uygun yapılmış bir uluslararası sözleşmenin metni, iç hukuktaki mevzuatla çatışıyor, çelişiyor ve zıt duruma geliyorsa, hemen bu sözleşmenin niteliğine dikkat etmek icab eder. Eğer sözleşmenin niteliği temel hak ve hürriyetlerle ilgili durumda ise, o sözleşmenin iç hukuka üstünlüğü vardır ve iç mevzuat uygulanmaz. Uluslararası sözleşme hükümleri uygulanır. Ancak usulüne uygun yapıp yürürlüğe girmiş sözleşme için böyledir. Usulüne uygun yapıp yürürlüğe girmemişse iç hukuku bağlamaz ve o takdirde iç hukuktaki kanun hükümleri uygulanır.

Şayet sözleşme, temel hak ve hürriyetlerin dışında kalan bir uluslararası sözleşme niteliğinde olursa o halde sözleşme usulüne uygun yapıp yürürlüğe girmiş olsa dahi iç hukukla sözleşme hükümleri zıtlığı, çelişmesi ve çatıştığı zaman, en son tarihte hangisi çıkmış ise, onun önceliği vardır ve o geçerlidir. Fakat sözleşme daha sonraki bir tarihte yapılmış olursa, o sözleşmeye itibar edilir ve o uygulanır. Ama iç kanun daha sonra yapılmışsa, iç kanunun maddeleri önce uygulanır. Yani, iç kanun ve iç mevzuat, sözleşmeye naza-

ran öncelik taşır. Sözleşme hükümleri geriye gider.

B) Yine iki tane kanundan herhangi birisi (sözleşme veya iç kanun) özel, diğeri genel konuyu düzenliyorsa, yani biri özel kanun, diğeri genel kanun vasfını taşıyorsa, o takdirde hangisi özel kanun durumuna gelmişse ona itibar edilir. O uygulanır. Bu da uluslararası sözleşmelerin uygulanmasında ikinci kuraldır. Bunu ayırt etmek için de, öncelikle bir uluslararası sözleşmenin temel hak ve hürriyetleri düzenleyen bir sözleşme olup olmadığını tespit etmek gerekir.

Düşüncemize göre uluslararası sözleşmelerin, hem üç-dört madde civarındaki kendi onay kanunu, hem de 8-10 satırlık onaylama ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararnamesi'nin her sözleşme metninin baş kısmında, aynen yer alması çok önem kazanmaktadır. Çünkü o uluslararası sözleşmenin bir onay kanunu veya onaylama kararnamesi çıkmış mı, çıkmamış mı, var mı, yok mu, hangi kanuna dayanmaktadır ve hangi konu ile ilgilidir. Sözleşme metninin hangi kısmı yürürlükte? Hangi maddelerine çekince konulmuştur veya muhalefet şerhi var mıdır? Hangi bölümü iç hukukta yürürlüğe konulacaktır? Hangi bölümü iç hukukta uygulanmayacaktır? Türkiye için bağlayıcılığı var mıdır, yok mudur? Çoğu zaman Bakanlar Kurulu'nun Onaylama Kararnamesi'nde açıklanmış vaziyettedir.

Bu arada, belirtilmesi gereken diğer bir husus daha vardır ki, o da şudur; 1982 Anayasası'nın 90. maddesi, 1961 Anayasası'nın 65. maddesine, yine 1982 Anayasası'nın 104. maddesi de 1961 Anayasası'nın 97. maddesine tekabül etmektedir. Milletlerarası sözleşmelerin uygulanması bakımından her iki Anayasa da birbirinin devamı durumundadır.

Avrupa Konseyi bünyesinde çalışan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 1949 yılında kurulmuştur. Strazburg'tadır. Avrupa Konseyi üyesi olan devletler veya vatandaşlarının başvurduğu bir mahkemedir. Mahkemenin hakim üyeleri, Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerden seçilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabilmek, yani dava açabilmek için ihtilaf yaratan o ülkede iç hukuka başvurma yollarının kalmamış olması, yani iç hukukun tüketilmiş olması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne, Yaklaşım Yayınevi'nce basılıp piyasaya verilen 2007

baskı “İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye Uygulaması” adlı kitabımızda mevcut olan örnek başvuru dilekçesini doldurarak doğrudan ve aracı koymadan posta yoluyla Strazburg'a gönderilmesi gerekmektedir. Gönderildikten sonra, Mahkemece dilekçe incelenerek, eğer davanın esasa alınması uygun görülürse Türkiye Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla ihtilaf oluşturan kurumlardan savunma istenilmektedir. Bu Mahkemenin kararları, Avrupa Konseyi'ne üye olan ülkeler bakımından bağlayıcıdır. Türkiye Avrupa Konseyi'nin üyesidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce verilen tazminat kararlarında gösterilen paraları insan haklarını ihlal eden ülke hangisi ise o ödemek zorundadır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin imza koyduğu bazı milletlerarası sözleşmelerin iç hukukta gereğinin yerine getirilip getirilmediği, uyum yasaları çıkarılıp çıkarılmadığı hususları; Fransa'nın Strazburg şehrindeki Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği, İsviçre'nin Cenevre şehrindeki ILO Sözleşmeleri Genel Müdürlüğü, Amerika'nın Newyork şehrindeki Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, Fransa Paris'teki Ekonomik İşbirliği ve Kalkınmakta Olan Ülkeler Teşkilatı Genel Sekreterliği (OECD), Hollanda'nın Lahey şehrindeki, Lahey Özel Hukuk Konferansı Genel Sekreterliği, Belçika'nın Brüksel şehrindeki Nato Genel Sekreterliği Teşkilatı vs. tarafından takip edilmekte ve ülkemiz hakkında görevlendirecekleri komite veya komisyon tarafından rapor düzenlenmektedir.

Özetle tekrar etmek gerekirse; milletlerarası bir sözleşmeyi (andlaşmayı) yapılması, yürürlüğü, yayınlanması ve geçerliliğini iyi anlayıp uygulayabilmek için; 1982 Anayasası'nın 90 ve 104. maddelerini, 1994 tarihli, 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nu, 1963 tarihli 244 sayılı Kanun ile 1969 tarihli 1173 sayılı Kanun'un tüm maddelerini ve 1969 tarihli Viyana Uluslararası Andlaşmalar Yapma Hukuku Sözleşmesi'nin 46. maddesini, şayet şahsın hukuku konusuna da giriyorsa, 2675 sayılı ve 5718 sayılı Kanunları, keza maliye ve hazineyi ilgilendiren bir konuya el atıyorsa, 4059 ve 4749 sayılı Kanunları, kamu hizmetleriyle ilgili tahkim yoluna başvurmayı gerektiriyorsa 4501 sayılı Kanunu da okuyup değerlendirmek ve ona göre inceleyip, irdellemek gerekir diye düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Daha fazla bilgi için bakınız; Yaklaşım Yayıncılık tarafından 2007 baskısı yapılan kitaplardan:

- a) Kara ve Hava Taşımalarına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler,
- b) İnsan Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye Uygulaması,
- c) Şahsın Hukukuna İlişkin Aile Mahkemelerinin Görevine Giren Milletlerarası Sözleşmeler,
- d) İçtihatı, İş ve Çalışma Hayatı ile Sosyal Güvenlik Hukukuna Ait İkili ve Çok Taraflı Milletlerarası Sözleşmelerin Türkiye Uygulaması.